

УДК 378:615.851

Ірина Полубоярина

Київська муніципальна академія музики імені Р.М. Глієра

ORCID ID 0000-0003-1911-8183

DOI 10.24139/2312-5993/2023.08-09/015-023

ТЕХНОЛОГІЯ ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ СТАРШОКЛАСНИКІВ МУЗИЧНИХ ШКІЛ

Проблема впровадження технології патріотичного виховання у навчально-виховний процес музичних шкіл (мотиваційний, емоційно-вольовий, діяльнісний, контролюючий компоненти) вимагає розглядати старшокласника як головну цінність, суб'єкта музичної освіти; необхідності психолого-педагогічної підтримки становлення його патріотичних якостей.

Технологія патріотичного виховання старшокласників музичних шкіл розроблена на основі аналізу практичної діяльності викладачів музичних шкіл Харкова та наукових праць вітчизняних учених. У статті проаналізовано особливості індивідуального, особистісного, діяльнісного, персоналізованого підходів як методологічної основи педагогічної технології.

Визначено зміст компонентів педагогічної технології патріотичного виховання старшокласників музичних шкіл у процесі навчання гри на кобзі; описано хід експерименту щодо впровадження педагогічної технології у діяльність музичних шкіл та проаналізовано його результати, які свідчали залежність рівня сформованості компонентів технології від науково-методичного забезпечення навчально-виховного процесу, спрямованого на формування патріотичних якостей старшокласників у класі гри на музичних інструментах.

***Ключові слова:** технологія патріотичного виховання, форми, методи та засоби формування патріотизму, старшокласники дитячих музичних шкіл.*

Постановка проблеми. В сучасних умовах реформування початкової музичної освіти нагальної уваги потребує вирішення проблеми виховання патріотичних якостей у старшокласників дитячих музичних шкіл. Оновлення вимагають усі ланки педагогічної системи школи, втім ефективність навчально-виховного процесу значною мірою залежить від вдалого використання сучасних педагогічних технологій. Технологічність стає сьогодні домінуючою характеристикою діяльності представників освітнього середовища музичної школи.

Слід зазначити, що у таких державних документах, як закон України «Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності» (2022) (Закон України «Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності», 2022); Програмі українського патріотичного виховання дітей та молоді (2021) (Стратегія національно-патріотичного виховання, 2019); Державній цільовій соціальній програмі національно-патріотичного виховання на

період до 2025 року (2021) (Державна цільова соціальна програма національно-патріотичного виховання на період до 2025 року, 2021); Концепції національно-патріотичного виховання в системі освіти України (2022) (Концепції національно-патріотичного виховання в системі освіти України до 2025 року, 2022), визначаються завдання сучасної школи щодо формування громадянськості у учнівської молоді, усвідомлення нею свого національно-патріотичного обов'язку на основі національно-духовних цінностей, виховання любові до своєї Батьківщини, усвідомлення себе як громадянина-патріота України, що в свою чергу розглядається як фактор розвитку культурного і творчого потенціалу молоді, зокрема старшокласників дитячих музичних шкіл.

Аналіз наукових джерел дозволяє з'ясувати, що процес патріотичного виховання старшокласників музичних шкіл забезпечує впровадження педагогічних технологій. Утім, питання наукового обґрунтування специфіки педагогічної технології патріотичного виховання старшокласників в умовах початкової музичної освіти досліджено недостатньо. Актуальність обраної проблеми посилюється наявністю суперечності між вимогами сьогодення і недостатньо розробленою педагогічною технологією, яка призначена забезпечити процес патріотичного виховання старшокласників в музичній школі.

Аналіз актуальних досліджень. Теоретичною основою педагогічних технологій є праці видатних вітчизняних науковців В. Андрущенко, І. Беха, А. Вербицького, С. Гончаренка, І. Зязюна, В. Кременя, І. Прокопенка, Романішиної, О. Сухомлинської, В. Тюрині. Поняття «педагогічна технологія» ми розглядаємо як головну рису спрямованості на підвищення ефективності навчально-виховного процесу в музичній школі.

Сутність і зміст технології патріотичного виховання ґрунтовно розроблена у працях вітчизняних психологів Г. Балла, І. Беха, педагогів Л. Романишиної, С. Сисоєвої, В. Тюрині та інші.

Мета дослідження: визначити специфіку впровадження технології патріотичного виховання старшокласників музичних шкіл у навчально-виховний процес.

Методи дослідження. Для реалізації визначеної мети у роботі використовувалися такі методи дослідження: теоретичні (аналіз наукової літератури, синтез, узагальнення, класифікація); емпіричні (спостереження, опитування, вивчення і аналіз навчальної та методичної документації, планів виховної роботи, педагогічний експеримент).

Виклад основного матеріалу. Передусім, слід відзначити, що стрижнем педагогічних технологій патріотичного виховання старшокласників має стати філософський плюралізм, що поєднує основні положення кількох методологічних підходів на основі гуманізації та антропологізації знання. Слушними мають бути провідні положення *аксіологічного підходу* стосовно старшокласника як головної цінності початкової музичної освіти, який потребує власного особистісного становлення.

Методологічні положення *особистісно орієнтованого підхода* є підґрунтям для становлення старшокласника як суб'єкта музично-виконавської діяльності. З огляду на це, вкрай важливою слід уважати орієнтацію педагогів музичних шкіл на внутрішній світ творчої особистості учня, формування національної свідомості та патріотизму.

Актуальною в процесі реалізації педагогічної технології стає підготовка старшокласника до захисту національних інтересів та національної гідності. Формування таких цінностей, як любов до Батьківщини, знання української музичної культури і культурних традицій народу, готовність до захисту патріотичних цінностей.

Важливим має бути створення такого виховного середовища у дитячій музичній школі, яке забезпечуватиме діагностування, становлення і розвиток особистісного патріотичного зростання.

Діяльнісний підхід, поєднуючи різні види і форми активності старшокласника, передбачає виховання у нього уявлень про специфіку навчання гри на музичних інструментах, шляхи розвитку виконавської майстерності, патріотичного самовиховання засобами музичного педагогічного репертуару, самоактуалізації його як громадянина держави. Провідні положення діяльнісного підходу реалізуються завдяки ефективному стимулюванню творчої активності старшокласника, використанню продуктивних способів виховання та розвитку патріотичних якостей старшокласника.

Відтак, головним напрямом на шляху реалізації технології патріотичного виховання старшокласників дитячої музичної школи має бути здійснення допомоги в усвідомленні себе активного громадянина, патріота України. Викладачам варто сприяти засвоєнню старшокласником суспільно схвалюваних смислів, цінностей, формуванню патріотичних якостей.

Розуміння методологічної основи технології патріотичного виховання старшокласників дозволяє розглянути її основні структурні

компоненти та зміст. Зокрема, йдеться про мотиваційний, емоційно-вольовий, діяльнісний, контролюючий компоненти.

Отже, метою педагогічної технології є процес психолого-педагогічної допомоги, корекції старшокласника в процесі його становлення як громадянина та патріота держави, розвитку його духовності, соціальної ідентифікації.

Мотиваційний компонент допомагає плануванню цілей і завдань стимулювання громадянсько-патріотичної активності старшокласника, внутрішньої потреби реалізувати себе у музичному виконавстві. Реалізація тактичної мети вимагає попереднього діагностування, за результатами яких викладач, разом зі старшокласником, визначають напрями особистісного розвитку учня.

У ході реалізації мотиваційного компоненту технології слід звернутися до *методів* пояснення, обговорення, активного діалогу, позитивного прикладу, ціннісно-смилових настанов (А. Бойко, С. Горбенко, Г. Падалка). Ці методи спрямовують мистецьку особистість старшокласника до набуття досвіду самостворення як неповторної особистості, громадянина та патріота України, закріплюють позитивний соціальний досвід, виховують ціннісні орієнтації.

Основою *емоційно-вольового компоненту* виступає механізм впливу на емоційну та екзистанційну сферу старшокласників: емоційну пам'ять, уміння володіти емоційними та естетичними почуттями, настроями, здатність емоційно привласнювати образний світ у процесі розгортання музичної драматургії, розвивати емоційний інтелект (Л. Виготський). Важливим є виховання емоційної чутливості як здатності до емоційно-естетичного переживання змісту музичних творів. Реалізацію цього компоненту забезпечують *методи* емоційної зацікавленості, естетизації виховного процесу, створення стану радості, захоплення українською народною музикою, емоційної драматургії, релаксації, художнього ілюстрування (Г. Падалка).

Діяльнісний компонент передбачає усвідомлення, запам'ятовування, переживання змісту виконавської діяльності старшокласниками, її пізнавального, естетичного, морального смислу, виявлення виховного потенціалу. Музичний матеріал має забезпечувати актуалізацію змісту власного досвіду учня дитячої музичної школи, зокрема його попереднього навчання (бесіди про досвід музичної діяльності, демонстрація вже вивчених творів). Вивчення нових музичних творів українських композиторів має

спрямовуватися як на розширення обсягу, інтегрування, узагальнення основних, додаткових і допоміжних понять, так і на постійне перетворення набутого особистісного досвіду музичної діяльності. Викладачам музичних шкіл доцільно використовувати *методи і форми індивідуалізації та диференціації* в процесі засвоєння знань, умінь, досвіду (Матіяш, Швець, Лановенко-Мельник, 2023). Серед них такі методи: діалог як форма позитивного впливу на емоційно-почуттєву сферу старшокласників, методи обговорення (і корекції) з метою активізації самостійної думки учня; отримання зворотної реакції, здатності до самостійних суджень та відстоювання власної позиції (Матіяш, Швець, Лановенко-Мельник, 2023).

Викладачами дитячих музичних шкіл можуть бути використані для національно-патріотичного виховання такі методи як відеоуроки, участь у мистецьких конкурсах та різноманітних творчих проєктах, віртуальні екскурсії. Такі методи збільшать зацікавленість старшокласників до вивчення музичної культури своєї країни, зможуть зміцнити національну ідентичність та стимулювати активну громадську позицію старшокласників, їхню патріотичну свідомість, здатність до захисту національних інтересів та національної гідності.

Варто додати, що діяльнісний компонент передбачає передусім створення виховного музичного середовища для забезпечення особистісного та професійного розвитку старшокласників. З цією метою передусім використовуються методи розвивального навчання (задачі, завдання, прийоми розвитку пізнавальної активності, мисленнєвої діяльності старшокласників дитячих музичних шкіл), також це методи діалогічного навчання, стимулювання музичної діяльності (емоційного впливу, здивування, імітаційне моделювання, рольової ідентифікації, співвідчуття, метод монтажу).

Контролюючий компонент. Суттєвою ознакою педагогічної технології патріотичного виховання старшокласників дитячих музичних шкіл слугує апарат контролю і корекції освітньої діяльності учнів, який забезпечується системою контрольних і коригувальних блоків, що складаються з певним чином відібраних тестових завдань та коригувальних вправ (Черкасов, 2017, с. 238). Вхідне і контрольне тестування дозволяє виявляти реальний рівень сформованості патріотичних якостей, знань та умінь.

Слід зазначити, що експериментальною базою для апробації результатів впровадження технології патріотичного виховання

старшокласників дитячих музичних шкіл у навчально-виховний процес стали Харківська дитяча музична школа імені М.Кармінського та Харківський державний музичний ліцей. До експериментальної групи увійшли 41 старшокласник ХДМЛ, а до контрольної - 48 старшокласників Харківської дитячої музичної школи імені М.Кармінського.

На констатувальному етапі експерименту, враховуючи взаємозумовленість компонентів технології, було розроблено критерії та показники як засоби вимірювання та оцінювання рівнів сформованості (досконалий, достатній, низький) знань, умінь, навичок та патріотичних якостей старшокласника:

а) ціле-мотиваційний, спрямований на виявлення мотиваційних новоутворень як носія патріотичних та духовних цінностей;

б) емоційно-вольовий критерій слугує виявленню уміння володіти емоційними та естетичними почуттями, настроями, здатності емоційно привласнювати образний світ у процесі розгортання музичної драматургії;

в) змістовий критерій відображає доцільність усвідомлення, запам'ятовування, переживання змісту усіх видів музичної діяльності старшокласників, її пізнавального, виховного, морального смислів;

г) операційно-діяльнісний критерій вказує на точність, гнучність здійснення технологічного інструментарію для забезпечення особистісного та професійного розвитку старшокласників.

Формувальний етап експерименту був спрямований на розв'язання таких завдань, як впровадження в процесі вивчення дисципліни «Гра на музичному інструменті» технології патріотичного виховання старшокласників дитячих музичних шкіл; перевірку ефективності науково-методичного забезпечення цієї технології; оновлення змісту вищезазначеної дисципліни.

На контрольному етапі експерименту, враховуючи зміст, методи, форми та засоби, було здійснено педагогічний моніторинг як діагностику рівнів сформованості знань, умінь, навичок та патріотичних якостей старшокласників за ціле-мотиваційним, емоційно-вольовим, змістовим та операційно-діялісним критеріями; кількісний аналіз та порівняння результатів дослідження в експериментальній та контрольній групах до та після експерименту із застосуванням методів математичної статистики, а саме: у визначенні середньої кількісної характеристики сформованості знань, умінь, навичок та патріотичних якостей у старшокласників за кожним з трьох рівнів скористувалися виведенням

середньої арифметичної по кожному з них. Узагальнені результати дослідження наведені в таблиці 1.

Таблиця 1

Рівні сформованості патріотичних якостей старшокласників (%)

Рівні сформованості	Експериментальна група (41 старшокласників)		Контрольна група (48 старшокласників)	
	До експерименту	Після експерименту	До експерименту	Після експерименту
високий	6,1	21,2	6,4	11,4
середній	49,3	61,7	50,3	53,3
низький	44,6	17,1	43,3	35,3

Проведена експертиза підтвердила наявність досконалого рівня сформованості у старшокласників експериментальної групи знань, умінь, навичок та особистісних якостей, які характеризують *патріотизм*, зокрема, їх кількість зросла з 6,1%, що було зафіксовано до проведення експерименту, до 21,2% і достатнього рівні з 49,3% до 61,7%; кількість старшокласників з низьким рівнем сформованості компонентів технології патріотичного виховання старшокласників музичних шкіл зменшилась після проведення експерименту з 44,6% до 17,1%.

Висновки та перспективи подальшого дослідження. Отже, проведений аналіз результатів експериментальної роботи свідчить про результативність запропонованої технології патріотичного виховання старшокласників музичних шкіл у класі гри на музичних інструментах, продуктивність розробленого науково-методичного забезпечення цієї технології; оновлення змісту планування навчально-виховного процесу щодо становлення патріотичних якостей старшокласників у дитячій музичній школі. Засобом для такого становлення, на нашу думку, може стати вірний підбір музичного матеріалу з високо художніх творів спадщини українських композиторів. З цією метою викладачам гри на музичних інструментах варто оновлювати репертуарні списки не менш як раз на навчальний рік.

ЛІТЕРАТУРА

Державна цільова соціальна програма національно-патріотичного виховання на період до 2025 року (2021). (State targeted social program of national and patriotic education for the period until 2025 (2021). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/673-2021-n#Text>)
 Закон України «Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності» (2022). (Law of

- Ukraine "On the Basic Principles of State Policy in the Field of Affirming Ukrainian National and Civil Identity" (2022). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2834-20#Text>
- Концепції національно-патріотичного виховання в системі освіти України до 2025 року (2022). (Concepts of national and patriotic education in the education system of Ukraine until 2025 (2022). URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/uploads/public/62a/042/1e2/62a0421e24258666156501.pdf>
- Стратегія національно-патріотичного виховання (2019). (Strategy of national and patriotic education (2019). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/286/2019#Text>
- Матіяш, В., Швець, І., Лановенко-Мельник, Н. (2023). Особливості національно-патріотичного виховання в початковій школі засобами інтерактивних технологій. *Вісник науки та освіти*, 4 (10). (Matiyash, V., Shvets, I., Lanovenko-Melnyk, N. (2023). Features of national patriotic education in primary school using interactive technologies. *Herald of science and education*, 4(10). URL: <http://perspectives.pp.ua/index.php/vno/article/view/4549/4573>
- Полубоярина, І. І. (2018). Інтеграційні процеси у професійній підготовці музикантів як основа їхнього духовного розвитку. *Музичне мистецтво в освітологічному дискурсі*, 97-103. (Poluboyarina, I. I. (2018). Integration processes in the professional training of musicians as the basis of their spiritual development. *Musical art in educational discourse*, 97-103).
- Poluboiaryna, I., Haidamaka, O., Kolisnyk-Humeniuk, Y., Storizhko, L., Marchenko, T., & Bilova, N. (2022). Innovative Teaching Technologies in Postmodern Education: Foreign and Domestic Experience. *Postmodern Openings*, 13 (1Sup1), 159-172. URL: <https://doi.org/10.18662/po/13.1Sup1/419>
- Полубоярина, І. І., Пляка, Л. В. (2023). Музична арт-терапія як метод психокорекції та розвитку особистості *Academic notes. Series: Pedagogical Sciences*. Кропивницький: Publishing house «Kod», 50-55 (Poluboyaryna, I. I., Plyaka, L. V. (2023). Music art therapy as a method of psychocorrection and personality development. *Academic notes. Series: Pedagogical Sciences*. Kropyvnytskyi: Publishing house "Kod", pp. 50-55).
- Poluboyarina, I. I. (2023). *Professional training of musically gifted students: Monograph*. Beau Bassin, Deutschland / Germany: LAP LAMBERT Academic Publishing.
- Полубоярина, І. І. (2023). Технологія вивчення дисципліни «Педагогіка інклюзивної освіти». *Мистецька освіта у міждисциплінарному вимірі: матеріали II Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю (13–14 червня 2023 р., м. Харків)*. Харків: ХНПУ імені Г. С. Сковороди, сс. 67-72. (Poluboyarina, I. I. (2023). Technology of studying the discipline "Pedagogy of inclusive education". *Art education in an interdisciplinary dimension: materials of the II All-Ukrainian scientific and practical conference with international participation (June 13-14, 2023, Kharkiv)*. Kharkiv: KhNPU imeni H.S. Skovorody, pp. 67-72).
- Черкасов, В. Ф. (2017). *Основи наукових досліджень у музично-освітній галузі: [підручник]*. Кіровоград: РВВ КДПУ ім. В. Вінниченка; Харків: ФОП Озеров. (Cherkasov, V. F. (2017). *Fundamentals of scientific research in the musical and educational field: [textbook]*. Kirovohrad: RVV KDPU named after V. Vinnichenko; Kharkiv: FOP Ozerov).

SUMMARY

Poluboiaryna Iryna. Technology of patriotic education of high school students of music schools.

The problem of introducing the technology of patriotic education into the educational process of music schools (motivational, emotional-volitional, active, controlling components) requires considering the high school student as the main value, the subject of musical education; the need for psychological and pedagogical support for the formation of his patriotic qualities. The technology of patriotic education of high school students of music schools was developed on the basis of the analysis of practical activities of teachers of Kharkov music schools and scientific works of domestic scientists.

The article analyzes the peculiarities of individual, personal, activity, personalized approaches as the methodological basis of pedagogical technology. The content of the components of the pedagogical technology of patriotic education of high school students of music schools in the process of learning to play the kobza was determined; described the course of the experiment on the introduction of pedagogical technology into the activities of music schools and analyzed its results, which showed the dependence of the level of formation of technology components on the scientific and methodological support of the educational process aimed at the formation of patriotic qualities of high school students in the kobza class.

Key words: technology of patriotic education, kobza, pedagogical conditions for the formation of patriotism, high school students of children's music schools.

УДК 374.015.31:7(477.65)

Ганна Суркова

Кіровоградський обласний центр дитячої та юнацької творчості
ORCID ID 0009-0003-5835-758X

Тетяна Плачинда

Кіровоградський обласний центр дитячої та юнацької творчості
ORCID ID 0000-0002-2514-3644

Наталія Долгополова

Кіровоградський обласний центр дитячої та юнацької творчості
ORCID ID 0009-0003-6722-528X

DOI 10.24139/2312-5993/2023.08-09/023-032

ВПРОВАДЖЕННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ПЕДАГОГІЧНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ПОЗАШКІЛЬНІЙ ОСВІТІ НА ПРИКЛАДІ КІРОВОГРАДСЬКОГО ОБЛАСНОГО ЦЕНТРУ ДИТЯЧОЇ ТА ЮНАЦЬКОЇ ТВОРЧОСТІ

У статті порушено наукову проблему щодо необхідності впровадження в освітній процес позашкільних закладів освіти інноваційних педагогічних технологій. Розкрито застосування інноваційних педагогічних технологій у позашкільній освіті на прикладі Кіровоградського обласного центру дитячої та юнацької творчості. Висвітлено досвід роботи інноваційної педагогічної технології «Арт-лабораторія життєвих завдань». Схарактеризовано етапи становлення інноваційної педагогічної технології й окреслено тематичні напрями зазначеної Арт-лабораторії. Описана робота з вихованцями за тематичними напрямками Арт-лабораторії життєвих завдань, зокрема мета, методи та форми організації занять. Більш детально розкрита форма роботи з вихованцями